

szereplő XV—XVI. századi Ágó falu innen valamivel távolabb, a mai árokszállási út és az Ágó patak találkozásának tágabb körzetében volt. A templom helye ma is világosan felismerhető, alapjából még a század elején is hordták a helyi lakosok építkezéseikhez a köveket. Innen, a régi faluhelyről származnak a múzeum legféltettebb kincsei, egy XV. századi emberalakot formázó bronz gyertyatartó (a talpazat és a perselyek letörtek), amely a harmadik ilyen lelet hazánkban (ld. a borítón, 1983-tól a Magyar Nemzeti Múzeum történeti kiállításán látható); zöld mázas kályhacsempe töredéke, amelyen az egykori kályhámester koronás fejet ábrázolt; számos régi edénytöredék, valamint igen sok használati tárgy, főként vaszkészletek. A régészeti leletek tehát már most is élettől töltik meg az írott kútfők néhány szegényes adatát, s nem kétséges, hogy időszerű lenne itt régészeti ásatást kezdeni.

A gyűjtemény anyaga — ahogyan Macsi Sándor elmondta — kivétel nélkül adományokból származik, egyetlen vásárolt tárgy sincs benne. Behozta a parasztember a szántáskor talált cserepet vagy réginek vélt vastárgyat (a nevezetes gyertyatartót például Csikós Ferenc találta tehénlegeltetés közben), a gazdaságban már nem használható munkaeszközöket, szerszámokat, régi újságokat. Az adományozók nevét híven megőrzi a leltári napló. Sokat köszönhet a gyűjtemény az iskolás gyermekeknek is, akiket tanáruk „fertőzött” meg a régiséggyűjtés gondolatával. A múzeum gondozója és mindenese mégsem teljesen elégedett. Gyakran előfordul, hogy későn értesítik egy régi tanya bontásáról, néha elkallódnak a múzeumba való régiségek.

A messziről ideszakadt Macsi tanár úr láthatóan teljesen jázsági, közelebbről főként ágói lokálpatrióta lett. A honismereti munka fontosságával és alapvető fogásaival még debreceni tanítóképzős diákként ismerkedett meg, ahol részt vett a táj- és népkutatási mozgalomban. Itt 1962-ben mutatta be először a gyűjteményt nyilvános kiállításon, abból az alkalomból, hogy Ágó — Szolnok megyében utolsóként — villanyt kapott. Hosszú ideig honismereti szakkört is vezetett: a felnőtt szakköri csoport 1962-től 1970-ig működött, a gyermekeké 1977-ig. A múzeum azonban természetesen azóta is minden érdeklődő rendelkezésére áll, amikor vezetője és mindenese otthon tartózkodik. Főként az iskolások látogatják rendszeresen, nem csupán az épületben tanuló alsósok, hanem az árokszállási két iskola mintegy 1200 diákja is. A kiállítási tárgyak remekül szemléltetik az iskolai történelmi tananyagot.

A jázságói iskolai gyűjtemény nem múzeum a szó hivatalos értelmében, tehát működési engedéllyel nem rendelkezik. Alkalmi segítséget azért kap, főként a szolnoki múzeumtól, hiszen a fontosabb leleteket itt senki sem tudja restaurálni vagy tartósítani. A tárgyakat nézegetve azonban hamarosan kiderül, hogy bizony egy kicsivel több segítség is elkelne.

Az meg talán az eddig elmondottakból is kiderült, hogy a gyűjtemény nem lenne hálátlan a szakembereknek, hiszen akad benne nem egy, tudományos érdeklődésre is számot tartó darab.

Fodor István

A martosi falumúzeum

Községeink napról napra új, korszerű középületekkel, családi házakkal bővülnek. A régi zsúfedeles, kisablakos paraszti házak lassan eltűnnek. A múlt századok mezőgazdasági, háztartási eszközeit ma már nemcsak a fiatalok, hanem gyakran a középkorúak sem — vagy csak részben — ismerik. A mai kor gyermeke ezek nélkül bizony nemigen tudja elképzelni a régi falusi életet.

Martos (Martovce, Csehszlovákia) a komáromi járás csaknem ezer lakosú, néprajzilag jelentős faluja a Mátyusföldön, Komáromtól mintegy 18 km-re a Nyitra és a Zsitva folyók torkolatánál. A falu múltját a XV. század végéig lehet írásos emlékek nyomán visszavezetni. A múltban, amikor a Nyitra folyót még nem szabályozták — gyakran volt itt árvíz. A mezőgazdálkodáson kívül a falu lakosságának a halászat nyújtott megélhetést.

Korábban — a gyakori árvizek miatt — a házakat agyagból építették. Az úgynevezett „fecskerakásos” módszerrel épült házak alap nélkül készültek. Az építkezéshez sem vízszintmérőt, sem függőőrt nem használtak, mindent szemmértékkel határoztak meg. A háztetőket náddal fedték, az épület homlokzatát pedig fonott vesszőfállal erősítették. Martost a vizek eléggé körülzárták, így a községben sajátos népművészet és építkezési stílus konzerválódott. A régi házak általában három helyiségből álltak: szobából, az udvarra nyíló pitvarból és a boltíval leválasztott konyhából, valamint a kamrából. A szoba a pitvarból nyílt. A népművészet és a hagyományos építészeti hagyatékát Martoson falumúzeum őrzi, amelyet a helyi nemzeti bizottság és a komáromi Dunamenti Múzeum dolgozóinak együttes munkája eredményeként 1975-ben adtak át rendeltetésének.

Az épületet Nagy István építette 1871-ben. Beosztása: az utcára néző szoba, amit régebben *első háznak* neveztek; utána az udvarról nyíló *pitvar*, amelyet boltív választ el a nyitott kényű *konyharésztől*, majd a hátsó szoba következik, melyet itt *hátsó háznak* neveztek.

Az udvar jobb oldalán található a kocsiszín, a kocsi és a gazdasági eszközök részére.

Az „első szoba” belső sarkában az ajtó mellett találjuk a kemencét, az ezt körülvevő padon

— *tüsz padnak* nevezték — helyezték el a tejesköcsögöket, a pad alatt pedig a csizmahúzó fát stb. A kemence előtt — az oldalfal mellett — látjuk a festett homlokzatú mennyezetes ágyat, rajta a piros szőtes vánkások, amelyek huzatát a naszvadi (szintén komáromi járásban levő nagyközség) takácsok szőtték. Kívülről az ágyat tarka függönnyel választották el (lásd a képen). Az ablak alatt van a támlás sarokpad és az asztal. Az asztalt hétköznap vászonlepedővel, ünnepnapon pedig martosi rátétes terítővel takarták le. A pad felett a sarokban van a kétrészes faliszekrény, a *téka*, amelyben fent a menyasszonyi koszorút, lent pedig a pálinkásüveget, a kis butykost tartották. Az asztal felett lóg a cifra petróleumlámpa. Láthatunk itt két díszes falitükröt, a falon festett tányérok, rokkát guzsallyal, két tulipános ládát — a ruhanemű elhelyezésére.

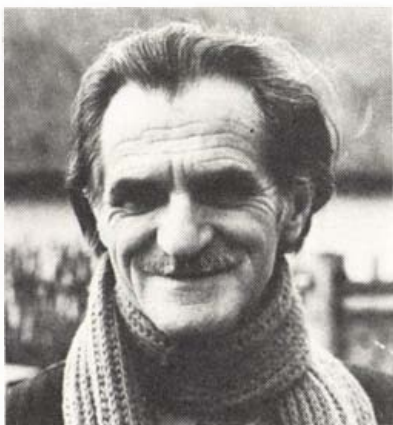
A pitvarba az udvarról nyílik az ajtó. Itt balra van a *sarokkredenc*, jobbról az *ómárium* a naponta használt tányérokkal és tálakkal, a falon pedig a *kovászos létra* van felakasztva. A boltíven — amely a pitvart a nyitott kéményes konyharésztől választja el — festett tányérok függnek. A kémény alatt a sárból készült *kattanház*, a katlan előtt a *vasláb*, amelyre főzőskor az edényeket helyezték. A másik oldalon van a *kemence*, ahol a kenyeret, a rétest és a kalácsot sütötték. A *szénvonó*, a *piszkafa*, a *tollsóprű* és a *sütőlapát* egészíti ki a sütes eszköztárat.

Martoson a múlt század végétől ritka az olyan család, amelynek két vagy három gyermeke lenne. A lányok nagyon korán mentek férjhez, általában 14—16 éves korban, és a faluban az egykerendszer a divatos. A múlt század végén már 1115 lakosa volt a falunak, azóta a népesség nem szaporodott, hanem fogyott.

Martos, a maga elszigeteltségével, hagyományával, díszes népviseletével mindig magára hívta a néprajzosok figyelmét. Mai társadalmunkban, amikor szinte évente változik a falu arculata, fontos, hogy az évszázadok jegyeit magán viselő népi kultúrát, a régi épületek berendezéseit és a használati tárgyakat megmentsük.

Dr. Hofer Lajos

Együd Árpád öröksége

Jávori Béla felvétele

Ustökőspályája véget ért. Mérleget vonnunk nekünk kell; de devalválódott szavaink elegendők lesznek-e ehhez? A tények makacsok, hiába terelnék őket tudatárnyékba, újra és újra előtolakodnak, szemérmetlenül és tagadhatatlanul: nincs köztünk az a kicsi, feketebors ember, akit Együd Árpádnak hívtak. Ör helyén érte a halál. Fáklya hunyt ki tavaly augusztus 17-én éjjel. Egyél kevesebb lett a száma azoknak, akiknek szelleme utat világított nekünk, és melegénél elmúlt didergésünk.

Apró alakja, gyűrötten markáns arca, derűt csillanó szeme még itt van előttünk; nehéz nem élőként gondolni rá. Hogy milyen nagy volt ez a kicsi ember — akit Műtűrnek szólítottak a kollégiumi sorstársak —, azt tudjuk, és a következő évtizedek még inkább tudatosítják majd bennünk.

Népmű volt, plebejusszármazék; a börsönybeli Perőcsényben született. Célszerű, de lélekkel teli patriarhális családban éltek; a nagyatyai házból hozta útravalóját: a becsületet, a munkaszeretetet, a kitartást. Kísérői